KERÉNYI MARI

Autonómia

LÁTÓSZÖG

Rettenetes a felelősségünk önmagunkért.
Heller Ágnes[1]

A cím nem filozófiai elmélkedést vetít előre. Nem a személyiségetika elvont fogalmainak a megvitatása a kérdés. A kérdés szigorúan gyakorlati: *kik vagyunk és mit tegyünk*? Úgy tűnik, nincs mese, ezeket itt és most kell megválaszolnunk.

De hát mit keres ez a sürgetés egy pedagógiai folyóirat lapjain? Hiszen ez színtiszta ontológia. Embernek lenni végső soron azt jelenti, hogy e kérdésekre nap mint nap, folyamatosan válaszokat adunk minden tettünkkel, minden lélegzetvételünkkel. Az is igaz, hogy hivatásunk művelőjeként is ugyanúgy nap mint nap igyekszünk megtalálni az adekvát válaszokat e kérdésekre. Akkor hát mitől más, mitől kiváltságos ez az „itt és most" a többihez képest? És kik azok a „mi"? Pedagógusok, a közoktatás és felsőoktatás szereplői, az oktatáspolitika és oktatásirányítás szakemberei és hozzá szülők, gyerekek; egyáltalán, mindazok, akik az iskola körül sertepertélnek – végső soron mindannyian. Iskolát nem lehet egyedül csinálni, ez egy sokszereplős, közösségi műfaj. Mégis mindannyian ismerjük a mondást, miszerint „ha becsukom az osztályterem ajtaját, ott az történik, amit én jónak látok". Jómagam több mint negyven éve a pályán dolgozó, alternatíviskola-csináló kalandban is részes pedagógusként úgy érzem, a közoktatás most mégiscsak kitüntetett pillanathoz érkezett. Nem lehet becsukni az osztálytermek ajtaját.

> a személyes felelősség állásfoglalást sürget

Az egyszerűség kedvéért *iskola világának* nevezett, áttekinthetetlenné vált dzsungelben kollégáimmal együtt mindinkább a dzsungelharcos szerepében találom magam. Az egyre sűrűbb aljnövényzetben, a lombok és liánok közt alig beszűrődő, tört fényben pedig van mivel hadakozni: a nemzetinek nevezett alaptantervek és kerettantervek mérete, tartalma, a kötelező óraszámok és pedagógusbérek, a tantestületek és iskolavezetők jogkörei stb. Sorolhatnám, részletezhetném. Mindről volt már szó, tudományos elemzések is születtek az egyes témákról, és – hála a közösségi médiumoknak – az osztálytermekből is kihallatszott a kollégák hangja. Hogy mindez hatástalan maradt, hogy mindettől nem változott semmi, arra enged következtetni, hogy másutt, nem ezekben a fontosnál fontosabb részekben, hanem va-

[1] In: Heller Ágnes: *Személyiségetika – dióhéjban*. Letöltés: https://toaz.info/doc-viewer (2022. 02. 18.).

lahol mélyebben, az egész működés alapjaiban lehet a hiba. De hol is? Négy, a közoktatásról gondolkodó és az iskola gyakorlatában is részes beszélgetőtársat kerestem, hogy segítsenek rálátni az alapvető bajunkra.

Valamennyi beszélgetés középpontjában az autonómia dolga állt. A készségesen kötélnek állók mindannyian más-más oldalról közelítették meg az egyetlen felvetett kérdést: mit jelent az autonómia a közoktatás szemszögéből. Igyekszem hűségesen visszaadni, amit mondtak, remélve, hogy ezzel hozzájárulhatok a felütésként felvetett provokatív kérdés – *Kik vagyunk és mit tegyünk?* – megválaszolásához.

Megkérdezettjeim gondolatai több helyütt egymást támogatják, kiegészítik, s kirajzolódó ívük a történeti áttekintéstől az intézményrendszer működésén keresztül a kisebb-nagyobb szervezetek és az egyén mozgásteréig jut el. Nézzük hát, mit mondanak a megkeresettek!

TRENCSÉNYI LÁSZLÓ, PEDAGÓGUS, EGYETEMI TANÁR

A szabadságra nevelésnek ugyanaz a törvénye, mint a beszélni, olvasni, járni, írni tanulásnak. A beszédet úgy sajátítottuk el, hogy beszéltettek bennünket mások és beszéltünk mi magunk; sokat tántorogtunk, potyogtunk, tipegtünk és szaladgáltunk, egyszóval sokat jártunk, míg magunk lábán járó emberekké derekasodtunk, sok irkát teleírattak velünk, míg írástudó emberré nyilvánítottak bennünket, sokat olvasván váltunk „nyájas olvasókká". Ha tehát azt akarjuk, hogy gyermekeinkből szabad emberek váljanak, minél hamarabb és már kezdettől fogva fel kell őket szabadítanunk

– írta Karácsony Sándor.[2] S ahogy Trencsényi mindezt értelmezi: autonómmá csak autonóm körülmények között lehet nevelkedni. Sokszor vetődik fel a kérdés, hogy az individuum és társa, az egyén és a közösség viszonya miképp értelmezhető egy autonómia melletti kiállás esetében. József Attilával szólva: *Hiába fürösztöd önmagadban, / Csak másban moshatod meg arcodat.*[3] Finom egyensúly ez, hiszen az egyén nem sértheti meg a másik szabadságát a sajátját kiteljesítve – annak megóvása közös érdek. Ismét Karácsonyt hallgatva, aki felidézi az alapvető liberális tanítást: *... az én autonómiám előfeltétele és záloga a te autonómiád biztosítása, ó, másik ember.*[4]

S hogy ez miért is olyan nehéz? Az autonómiáról gondolkodva be kell vallani, sosem álltunk túl jól ezzel a dologgal. Történelmi meghatározottságunk, hosszas és többszörös gyarmati létünk bizony olyanná tett bennünket, akik szívesebben választják a heteronómiát, az alárendelődést. És mégis, időről időre nekifut ez a nép együtt és egyenként a szabadság nehéz és gyönyörű kalandjának. A Trencsényi család iratai között tartják számon az úttörőmozgalom 1945-től kezdődő történetének dokumentumait. Az úttörők tizenkét pontja közül az első a klasszika-filológia nagyja, Trencsényi-Waldapfel Imre megfogalmazásában így hangzott: *Az úttörő szabad*

[2] Karácsony Sándor (1942): Az ifjúság és a pedagógia. In: Uő: *Ocsudó magyarság.* Exodus. 79.

[3] József Attila (1924): Nem én kiáltok. In: József Attila *összes költeményei*. Letöltés: https://www.mek.oszk.hu/00700/00708/html/kolto00000/kotet00001/ciklus00162/cim00191.htm (2022. 02. 20.).

[4] Karácsony Sándor (1947): Az áldozat ereje mint maga a reform. In: Uő: *Magyar béke.* Exodus. 145.

hazában, szabad emberek közt, szabad emberként akar élni. Ez az a mondat, amely helyett e cikk szerzőjének már a következőt kellett megtanulnia a hatvanas évekre tehető úttörőavatásának alkalmából: *Az úttörő hű gyermeke hazájának, a Magyar Népköztársaságnak.* Hogy mi történt közben, tudhatjuk. (Egyértelmű a „hű gyermekség" utalása egy paternalista hazaképre.)

Az iskola világában a rendszerváltást megelőző időszakban már szárnyát bontogatta a szabadság. Az 1985-ös oktatási törvényben, mintegy az érlelődő társadalmi változások jelzéseként, megjelent az önmagát meghatározó, autonóm iskola ideája mint optimális megoldás a feszültségek kezelésére. Az iskolák szakmai önállóságának lehetősége az intézmények zömét (kutatások szerint 80%-át) arra késztette, hogy átdolgozza pedagógiai programját, és ne csupán az ideológiai tartalmakat gyomlálja ki belőle, hanem önálló arculatának képévé formálja. A rendszerváltás után született 1993-as törvény az intézményi autonómia és a tanszabadság szellemében íródott. Két évre rá elkészült a megígért Nemzeti alaptanterv első változata, mely az oktatás és nevelés autonómiáját szolgálva kétszintűnek gondolta el magát, igen tág kereteket kijelölve, nagy szabadságot adva az iskolák saját tanterveinek kialakításához. Hogy mi történt azóta, szintén tudhatjuk. A rendszerváltás után felcsillanó remények a NER évtizedében elhamvadtak.

Az iskola pedig közügy. Az állam, az önkormányzat, a helyi társadalom és az iskolapolgárok: pedagógusok, gyerekek és szüleik egyaránt beleszólást kell kapjanak abba, ahogy az iskolában mennek a dolgok. Ennek a tágas körnek a tagjai egyenrangú szereplők kell legyenek, akik képesek együttműködni, ugyanakkor meg is akadályozzák egymás túlhatalmát. A belső szabályozók – mint az iskolaszék, a minőségbiztosítás rendszere – míg működtek, az autonómiát szolgálták, még ha ügyetlenül, tökéletlenül is. Ideális esetben a helyi társadalom, az iskolakörzet közösséget alkot, s ez a közösség természetes módon vehet részt az iskola életében. Használhatja az iskola tereit, amikor nincs tanítás, behívott szakértőként részt vehet a tanítási folyamatban, részt kérhet az iskola feletti „hatalomgyakorlásból" is. Az iskola és környezete természetes partnerei egymásnak.

nagy szabadságot adva az iskolák saját tanterveinek kialakításához

A minisztérium dolga pedig, hogy az önálló intézményeknek forrást és jogrendszert biztosítson, monitorozzon, ügyeljen a törvényességre. A központosító, mindent kézben tartó, mindent felülről irányítani akaró hatalom ellehetetleníti az egész ágazat, benne az intézmények és végső soron a hatalomnak kiszolgáltatott egyének autonómiáját.

BRAUN JÓZSEF ISKOLACSINÁLÓ, A BUDAPESTI ZÖLD KAKAS LÍCEUMOT MŰKÖDTETŐ ALAPÍTVÁNY ELNÖKE

Az iskola egyik fő funkciója létrejötte – a tömegoktatás szükségessé válása – óta a mindenkori hatalom legitimálása. Ez egyértelműen kizárja az autonomitás bármiféle támogatását. Ehhez éppen hogy nem szuverén emberek kellenek. A közoktatás jelenlegi rendszere – ennek a funkciónak megfelelően – hierarchikusan épül fel, tartalmát tekintve pedig valamiféle 19. századi polgári műveltségképet igyekszik tükrözni.

Ez a műveltségkép fel-felbukkan a szakmai közbeszédben is; tartalmait érdekes összevetni a népszerű műveltségi vetélkedők kérdéseivel. Az azonosságok és eltérések egyaránt elgondolkodtatók, hiszen az iskolázott emberek szellemi vetélkedése jól szemléltet egy pillanatnyi, legalább egy tévécsatorna nézettségi eredményeivel igazolható legitimitással bíró műveltségeszményt. Az iskola mellett ugyanis ott egy másik dolog: a valóság, melyről a közoktatás jelenlegi rendszere mintha nem venne tudomást. Ebben, a fő gazdasági folyamatok színteréül szolgáló való világban nem létezik általánosan elfogadott műveltségkép. Nem is nagyon lehet ilyet elképzelni a globálissá tágult környezetben.

Az oktatás olyan, amilyen, a valóság azonban nem hagyja magát: párhuzamos rendszerek jönnek létre, melyek igyekeznek a valós igényeknek megfelelően foglalkozni a gyerekekkel, fiatalokkal. A multik belső képzéseket szerveznek a diplomás munkatársaiknak, hogy az egyetemi követelmények mellett a cég speciális elvárásainak is meg tudjanak felelni. Idegen nyelvű középiskolák, általános iskolák, sőt, óvodák nyíltak, és egyre újabbak nyílnak azért, hogy a szülők nyelvtanítás iránti igényeit kielégítsék. Nem mellesleg, az elkülönült elitképzés színterei is létrejöttek a speciális kínálatú, sokszor idegen tanítási nyelvű, külföldi vagy hazai fenntartású, ám mindenképpen méregdrága köznevelési intézményekkel. Megszülettek a hátrányos helyzetű gyerekek számára esélyt teremtő tanodák. Tanulócsoportok alakultak, hogy a tömegoktatásból ilyen-olyan okból kimenekített gyerekek otthonra leljenek. Az állam által fenntartott és működtetett rendszer mellett így sokféle, több-kevesebb legitimitással bíró kezdeményezésről tudhatunk. Melyiknek ez, melyiknek az lett a sorsa az aktuális oktatáspolitikai döntések függvényében. Az egyik a regnáló elit mentsvára lett, a másik a társadalmi lelkiismeret működésének példázata, a harmadik a civil kezdeményezések ellehetetlenítésének ékes példájaként hamvadt el.

a valóság azonban nem hagyja magát: párhuzamos rendszerek jönnek létre

Hogy akkor itt és most mire való az iskola?

A minket körülvevő (vagyis az iskolán kívüli) világban nem lehet egyéb funkciója, mint a szuverén személyiség kiteljesítésének támogatása. Olyan szervezetté kell válnia, mely a benne élők – pedagógusok és diákok – autonomitását segíti mind teljesebben megvalósulni. Ez nem a tartalmi szabályozáson múlik, hanem a szervezeti kultúra kérdése. Hogy mit kell tanítani, jobban mondva, milyen tudástartalmakkal kínáljuk meg a gyerekeket, vagyis hogy mi is a releváns tudás napjainkban, az részben „kigurul a rendszerből", hozzák magukkal a szervezet tagjai, másrészt folyamatos kutatást igényel, éppen a szédítő sebességgel változó világunk okán. Ez a kettő, a folyton változó gyakorlat és a szakadatlan kutatás természetesen szorosan összefügg, támogatniuk kell egymást.

A központosítás, egységesítés zsákutcába vezet, ahogy az világosan látható. A kiút csakis az érintettek szabad választási lehetőségeinek megnyitása lehet. Ha a *kötelező* formákat, módszereket és tartalmakat az *ajánlottak* váltják fel, akkor mindenki megtalálhatja azt, amiben otthonra lel, amiben kibontakozhat. (Az is, akinek a korábbiakban előírt megoldások alkalmazása jelenti a biztonságot.) A már létrejött párhuzamos struktúrákat is legitimálni kellene,

hiszen nem véletlenül születtek meg, igény mutatkozott rájuk, és valódi energia, akarat hívta őket életre. A további, különböző kezdeményezések támogatása segítheti a hátrányos helyzetű gyerekeknek esélyt adó vagy a különleges igényű gyerekeknek szóló programok megvalósulását is.

Lehetőségeket kell teremteni, s az így kinyílt, szabad térben megszülető kezdeményezéseket támogatni. A kísérleti programokon, szakmai műhelyekben tud kinevelődni az a pedagógus, aki az adott program elkötelezett munkatársa lesz. A tanárképzésben is a lehetőségek megteremtése a legfontosabb feladat. Csakis az intézményi autonómia és az intézmények munkatársainak autonómiája képes keretet és teret adni annak, hogy szabad, autonóm személyekké fejlődhessenek diákjaik.

KNAUSZ IMRE, KORÁBBAN EGYETEMI OKTATÓ, JELENLEG PEDAGÓGIAI SZAKÉRTŐ, AZ ÓZDI VAN HELYED ALAPÍTVÁNY MUNKATÁRSA

A pedagógia célja ab ovo nem lehet más, mint autonóm emberek nevelése.
Ez egyben nemzeti program is, hiszen a modernizáció eredményeképpen a munkaerőpiacon olyan önálló és kreatív emberek állják meg a helyüket, akik szabadon és felelősen tudnak döntéseket hozni a folyamatosan új helyzetekre reagálva. Az összeszerelő üzemek betanított munkásainak nem feltétlenül szükségesek ezek a kompetenciák – de a modernizáció lényege éppen az, hogy túllépjünk ezen, és lehetőségünk legyen a szellemileg igényesebb és így nagyobb hozzáadott értéket termelő munkaerőpiaci pozíciók meghódítására. Nemzeti kérdés társadalmi berendezkedésünk, annak működtetése is. Amennyiben a demokrácia mellett tesszük le a voksunkat, akkor azzal az autonóm személyiségek fejlődését támogató pedagógiára is szavazunk. Minél kevésbé autonómak az emberek, annál könnyebben manipulálhatók, annál inkább elnyomhatók. Nehezen elgondolható, hogy ez elfogadható stratégiai cél, hogy ilyen emberek nevelése kívánatos célja lenne a közoktatásnak.

nemzeti kérdés társadalmi berendezkedésünk, annak működtetése

Az azonban tisztán látszik, hogy a jelenlegi oktatási rendszer az autonómiára oktatásnevelés tökéletes ellentéte. Az előírások szerint azt kellene csinálni, amit mondanak, azt kellene megtanulni, amit mondanak, úgy kellene viselkedni, ahogy előírják. Lényegében a szakmai zsargonban poroszosnak nevezett iskolarendszer értékei volnának a meghatározók – ha működnének. De nem működnek. Egy tekintélyelvűségre épülő rendszernek tekintélyekre volna szüksége, de a tekintélyek erodálódtak. A pedagógusnak sem pozicionális, sem személyes tekintélye nincs. Hogy is lehetne?

Az iskolákban nincs autonómia. Az iskolavezető, a tantestület és a pedagógus semmiben nem dönthet, nincs személyes szabadsága. Autonóm embereket pedig csak autonóm emberek nevelhetnek, olyanok, akiknek szabadságukban áll a nevelési és oktatási folyamatban döntéseket hozni. Ehhez képest a szigorúan előíró tantervek gúzsba kötik a pedagógust. Nem számít, ki az, akit tanít, milyen ő, mi érdekli. A kötelező tananyag és kötelező haladás látszólagos egységessége nem egyenlőséget, nem egységes műveltséget, hanem egyöntetűen kudarcot eredményez. A gyerekek ennek eredményeképpen azt tanulják meg, hogy

az iskolában tanult dolgok unalmasak és érthetetlenek – nincs ezekhez közük. A műveltséghez való viszonyuk is elromlott, hiszen ha az a műveltség, amit az iskolai tananyaggal közvetítenek, akkor joggal érzik úgy, hogy a legjobb azt elkerülni. Pedig közös műveltségi minimum, magyarán közös kulturális nyelv nélkül nem értjük egymást. Most éppen ez a szomorú helyzet. Hiába mondjuk, hogy hiszen a tantervek tartalmazzák ezt a közös kulturális nyelvet, a tantervek megtaníthatatlanok, az ott leírt célok megvalósíthatatlanok.

> mindenkinek lehetőséget teremtek azzal foglalkozni, ami valóban érdekli

Mi kell ahhoz, hogy ez megváltozzék? A megismeréstudomány jó ideje megállapította, hogy mindenki maga építi a saját tudáskonstrukcióját, a meglévőt bővíti új elemekkel, mindazon tudáselemeket és kapcsolatokat felhasználva, amelyekkel eddig rendelkezett. Nem azt a konstrukciót teszi magáévá, ami a tantervekben van, hanem a sajátját alakítja. Természetesen ez minden gyereknek más, tehát más a konstrukció is, amit létrehoz, akár ugyanazon elemekből. A tanulság egyértelmű: nem azzal hozom létre az esélyegyenlőséget, hogy mindenkinek ugyanazt tanítom, hanem azzal, hogy mindenkinek lehetőséget teremtek azzal foglalkozni, ami valóban érdekli. Ha mindenkinek egyenlő esélye van a számára adaptálható ismeretekhez jutni. Ha olyan az oktatás, ami annak a gyereknek érdekes, akit tanítok. Hogy mi az? Ezt nem tudja megmondani, előírni sem a tudomány, sem a hivatal; csakis az a pedagógus, aki ott van a gyerekkel. Egyedül ő. S hogy meg is tehesse, amit csak ő tud, ahhoz nagy fokú szabadságra van szüksége.

Milyen az a pedagógus, aki élni tud az ilyen szabadsággal?

A jelenleginél sokkal kevésbé kizsigerelt, agyongyötört, és sokkal jobban megfizetett. A pályának vonzóvá kell válnia, hogy ne egyszerűen a jók, de a legjobbak válaszszák ezt hivatásul. Kreatív, a másik iránt érdeklődő személyiségek, akik választott szakjukat tekintve is magas színvonalú tudással rendelkeznek. Ijesztő gondolat, hogy egy pedagógusnak azt kell tudnia, ami a NAT-ban van. Lawrence Krauss amerikai fizikus mondta egyszer, hogy az a baj a fizikatanítással, hogy a válaszokat tanítjuk, nem a kérdéseket. A fizikusokat az ismeretlen világ kérdései izgatják, az iskola meg az érdektelenné lepárlódott válaszokat sulykolja. A gyerek érdeklődését követő, nyitott kérdéseket inspiráló órákon bármi előkerülhet.

TÖRLEY KATALIN, A KÖLCSEY FERENC GIMNÁZIUM TANÁRA, A ROMAVERITAS ALAPÍTVÁNY MUNKATÁRSA

Azt gondolja, hogy egy budapesti elit gimnáziumban biztosan könnyebb tanárnak lenni, mint egyebütt az országban, de így is a kiégés elől menekült egy félállásnyi egyéb elfoglaltságba. A gimnázium és az ott tanítók pedig viszonylag jó helyzetben vannak: úgy tűnik, amíg az elvárt eredményeket, a magas felvételi arányt, a tanulmányi versenyek helyezéseit és a nyelvi évfolyamok nyelvvizsgáit hozzák, addig védettnek érezhetik magukat. A tankerület nem vegzálja az iskolát, igaz, az igazgató is afféle villámhárítóként igyekszik működni. Nem sokat oszt meg a kollégákkal, nem terheli őket, a tanítás zavartalanul folyhat. A tanárok pedig, tudomásul véve mindazt, amin nem

tudnak változtatni, a maguk számára élhetővé formálják az iskolai hétköznapokat. Az új NAT-ból kirostálják a vállalhatatlannak érzett tartalmakat, de azért valamennyire foglalkoznak ezekkel is, hogy a gyerek ne kerüljön hátrányba az érettségin. Senki nem szól nekik ezért egy rossz szót sem, az önkontroll, öncenzúra pedig jó érzékkel működik. Megtanultak kényes egyensúlyt teremteni az elvárások és a lelkiismeretük között, de ez mégiscsak egyre nehezebb.

még a figyelmetlenségük is másmilyen, mint két évvel ezelőtt volt

A Covid-időszak után valahogy másként kellene tanítani, ez nagyon látszik. Mások a gyerekek. Mások az élményeik és mások a hiányosságaik, máshogy jár az eszük, másként figyelnek, sőt, még a figyelmetlenségük is másmilyen, mint két évvel ezelőtt volt. Hogy ezzel a jelenséggel valami érdemit lehessen kezdeni, ahhoz nagyon kellene a szabad szellemű, kreatív pedagógus, de az itt is mind ritkább. Hogyan is lehetne elvárni ezt valakitől, akit agyonterhelnek a lehetetlen szabályozók, miközben a mindennapi megélhetés gondjaival küzd. Nem tud megvenni egy könyvet, vagy ha mégis, akkor meg kell gondolnia, hogy telik-e még a mozira is.

A késő Kádár-korból ismerős, kényelmetlen, de kijátszható diktatúrában megélt langyosságérzés helyét az egzisztenciális ellehetetlenülés érzése váltotta fel. Amikor a kockásinges-esernyős Tanítanék Mozgalom mintegy hat éve lábra kapott, akkor úgy érezték, méltatlan volna anyagi követelésekkel előállni, hiszen a gyerekek iránti felelősség elsősorban az égető szakmai kérdések átgondolását és az azokkal kapcsolatos javaslatok kidolgozását kívánja a pedagógusoktól. A hivatástudat nagy tömegeket mozdított meg. Most lehetetlen ugyanezt a heroizmust elvárni a végképpen kizsigerelt kollégáktól. És ez nem a tanárok magánügye, ez a gyerekekről szól, akik az iskola diszfunkciójának áldozatai.

Ahhoz, hogy a gyerekeknek jobb legyen, a pedagógusoknak kell jobbá tenni az életét. Hogy ne másodállásokban kimerült, roszszul öltözött, az értelmiségi létminimum alatt tengődő, társadalmilag semmibe vett emberek foglalkozzanak azokkal, akiket a nagypolitika hangzatosan a jövő letéteményeseinek nevez – a gyerekekkel.

Ahhoz, hogy a gyerekeknek jobb legyen, arra van szükség, hogy az iskolák pedagógiai műhelyként működhessenek és szabad legyen kigondolniuk, hogy az adott helyen, adott időben mit tartanak fontosnak és hogyan látják jónak megvalósítani. Hadd döntsenek az alkalmazott módszerekről, a használt segédanyagokról, uram bocsá' az adekvátnak gondolt tananyagtartalomról is. Hogy születhessenek modellek, legyenek, lehessenek kísérletek, jó gyakorlatok, eleven szakmai eszmecsere. Ahhoz, hogy a gyerekeknek jobb legyen, az kell, hogy a pedagógus autonóm személyként dönthessen arról, mit kezdjen az adott pedagógiai helyzetben az adott gyerekkel. Ehhez szabadság kell.

Hát, így valahogy. Úgy látszik, a megkérdezettek valamennyien úgy látják, hogy a közoktatás terén (is) a szabadság a központi kérdés. Az általuk felrajzolt kívánatos tágasságban autonóm szervezetekben autonóm pedagógusok nevelhetik a gyerekeket nagy szabadságban – igazi szabadságra.

Hogy ez most nem így van, az a napnál is világosabb. most a szülőknek

Kanosszát kell járniuk, ha a gyereküket kicsit máshogy szeretnék iskoláztatni, nem a kötelező előírás szerint. Most a pedagógiai kísérletek személyes kijárás eredményeképpen nyerhetik el egyedi engedélyüket. Most tehetséges kollégák hagyják el a pályát az értelmetlen és megalázó minősítési procedúra miatt. Most a pedagógustársadalom a Maslow-piramis legalján igyekszik megvetni a lábát, kevés sikerrel.

a pedagógustársadalom a Maslow-piramis legalján igyekszik megvetni a lábát

Pedig tulajdonképpen ők, az óvodapedagógusok, tanítók, tanárok tartják Atlaszként az összeomlóban levő közoktatást. A hátuk görbe, fejük lehajtva, vállukon nyugszik az egész glóbusz. Most azonban valami történt. A polgári engedetlenség mozgalma nem csupán a sztrájk rendeleti úton történt ellehetetlenítésére reagál. Nemcsak a bérekről van szó, hanem mindarról, ami emögött meghúzódik: az emberi méltóságról, a szakma becsületéről, lelkiismeretről, tisztességről. A mozgalomhoz mind többen csatlakoznak. Egyre több Atlasz emeli fel a fejét; elgurul, darabjaira hull az így-úgy összetákolt glóbusz. Autonóm emberek egyéni döntései szembesítik a társadalom egészét: a rendszer összeomlott. Aztán mindenki maga választ.